

reo®-rapportage

Stichting Pensioenfonds PGB - Vierde kwartaal 2018

Inhoud

Inleiding	4
Terugblik kwartaal	4
Blik op corporate governance in Azië	4
Toezichtsklimaat speerpunt in VS	5
In de race naar best practice in de VS	5
Toegang tot medicijnen	5
Overheidsbeleid	6
Engagement prioriteitsbedrijven	7
Engagement casestudies	8
Engagementprojecten	16
Engagement per onderneming - Risico: hoog	26
Engagement per onderneming - Risico: bovengemiddeld	27
Engagement per onderneming - Risico: matig	28
Engagement per onderneming - Risico: laag	30
Engagement per onderneming - Bedrijven zonder ESG-rating	32
Milestones per onderneming	33
Bijlage: Viewpoints 2018	47

Introductie

In dit verslag vindt u gedetailleerde informatie over de manier waarop wij het afgelopen kwartaal (mede) namens u ondernemingen hebben aangesproken en wat de uitkomsten zijn van ons engagement (mijlpalen).

Wij hebben het afgelopen kwartaal 134 ondernemingen aangesproken en 29 mijlpalen bereikt. Deze mijlpalen zijn doorgaans de uitkomst van engagement in eerdere kwartalen.

Terugblik kwartaal

Ook tegen het einde van het jaar 2018 stond klimaatverandering nog volop in de schijnwerpers. Terecht in onze optiek. De verwachting is dat de uitstoot van CO₂ in 2018 wereldwijd een hoogtepunt bereikte. De alarmbellen rinkelden: zou de CO₂-uitstoot dan niet (zoals beleidsmakers hadden gehoopt) het hoogste punt voorbij zijn? Belangrijke rapporten van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) van de Verenigde Naties en ook de Amerikaanse overheid luidden de noodklok over klimaatverandering en de verwoestende gevolgen daarvan op milieu, maatschappij en economie als er geen paal en perk werd gesteld. In het IPCC-rapport werd opgeroepen tot urgente en ongeëvenaarde ingrepen, wil de opwarming van de aarde de komende 12 jaar onder het maximum van 1,5°C blijven. Volgens de auteurs van het rapport was een en ander haalbaar en betaalbaar.

Lichtpuntje was de uitkomst van de klimaatop in Polen van begin december. De onderhandelende landen zijn het eens geworden over het opstellen van een 'rulebook', oftewel de gebruikshandleiding voor als het akkoord van Parijs in 2020 in werking treedt. Hiermee is de facto een nieuwe internationale klimaatregeling van start gegaan. Alle landen moeten in het kader daarvan vanaf 2024 één keer in de twee jaar de CO₂-uitstoot melden (plus wat daaraan wordt gedaan).

We zijn doordrongen van de noodzaak van directe (samenwerkings)actie om de gevolgen van klimaatverandering aan te pakken. En dus waren we het afgelopen kwartaal betrokken bij diverse in het oog springende klimaatinitiatieven. Zo hadden we een voortrekkersrol bij het schrijven van een handleiding voor institutionele beleggers over de analyse van klimaatscenario's (onder de verantwoordelijkheid van de Institutional Investors Group on Climate Change). We hebben ons daarnaast aangesloten bij twee sectorinitiatieven: het **Transition Pathway Initiative**, dat een onafhankelijke referentie-index wil formuleren voor de prestaties van ondernemingen bij de uitvoering van klimaatstrategieën; en de beleggersverklaring **Just Transition on Climate Change**. Daarin wordt geformuleerd hoe beleggers als onderdeel van de kernactiviteiten het doel van een verantwoorde transitie kunnen nastreven. Onze verwachting is dat

klimaatverandering in 2019 een steeds belangrijker onderdeel zal vormen van onze 'active ownership'-activiteiten bij ondernemingen in alle sectoren van de economie.

We hebben ook het afgelopen kwartaal weer de nodige zeer nuttige reizen gemaakt en zo meer inzicht opgedaan in de veranderingen die er in de belangrijkste rechtsgebieden in de wereld gaande zijn, in het bijzonder in China en de VS.

Blik op corporate governance in Azië

Op reis

We hebben in Beijing de 18e editie van de jaarlijkse conferentie van de Asian Corporate Conference Association bijgewoond (ACGA). Meer dan 300 mensen namen deel aan deze grootste conferentie tot nu toe. De meerderheid van de aanwezigen kwam uit Azië en met name uit Groot-China. Dat is veelzeggend: beleggers en bedrijven in de regio besteden steeds meer aandacht aan zaken op het gebied van milieu, maatschappij en corporate governance (ESG). We hebben door de discussie waardevolle inzichten opgedaan over de motivatie en bereidheid van beleidsmakers, bedrijven en beleggers om ESG-hervormingen en -werkwijzen in- en door te voeren. We zijn uit de conferentie gekomen met het gevoel dat we deze rol in de toekomst nog beter kunnen vervullen, door middel van ons ESG-onderzoek en door onze actieve engagementactiviteiten met ondernemingen in Azië. Zie voor meer informatie ook ons recent verschenen Viewpoint over de ACGA-conferentie.

We hebben tijdens dat bezoek aan Oost-Azië van de gelegenheid gebruik gemaakt om af te spreken met een aantal ondernemingen waarin we beleggen. Zo hebben we met verzekeraar **AIA Group** gesproken over cyberveiligheid en bestuursdiversiteit; met bold]China Mengniu, een van de grootste zuivelconcerns ter wereld, over duurzame landbouwpraktijken; en met sportkledingreus **Anta Sports** over de beheersing van de ESG-risico's in de keten. In deze gesprekken is ons duidelijk geworden hoezeer het bestuur en management van deze ondernemingen doordrongen zijn geraakt van de financiële en operationele voordelen van goede werkwijzen op duurzaamheidsgebied (ESG). Het duurt nog wel even voordat duurzaamheid ook in de bedrijfsstrategie en in de rapportage over de prestaties is terug te zien. Duidelijk is wel dat er veranderingen gaande zijn.

Toezichtsklimaat speerpunt in VS

Op reis

In New York woonden we het najaarscongres bij van de Amerikaanse Council of Institutional Investors (CII). Behalve dat het laatste nieuws over het huidige toezichtsklimaat aan de orde kwam, hebben we ook deelgenomen aan een discussie met uiteenlopende belanghebbenden over prioriteiten in de Amerikaanse markt. We hebben daarnaast bijgedragen aan de werkzaamheden van de Corporate Governance Advisory Committee van de CII. Een van onze teamleden heeft daarin recentelijk zitting genomen. Deze commissie geeft input en feedback aan het CII-bestuur over campagnes en prioriteiten.

Van de Financial CHOICE Act (die moet leiden tot de afschaffing van de Dodd-Frank Act en daarmee van de hoeksteen van deugdelijk ondernemingsbestuur in de Amerikaanse markt) is in 2018 niets gekomen. De rechten van de aandeelhouders worden desondanks ook op andere manieren verder uitgehold, bijvoorbeeld via de regels van de Securities and Exchange Commission (SEC) en de inperking van de rol van volmachtadviesbureaus (een idee dat bij de wetgever steeds meer gehoor vindt). Voor die laatste groep wordt het lastiger om het werk (voor beleggers een waardevolle dienstverlening) goed te doen; de dienstverlening wordt hierdoor minder effectief. Verder is gekeken naar de beste aanpak van de pas opgerichte 'Main Street Investors Coalition'. Deze zogenaamde 'astroturf'-groep voor de gewone belegger (die feitelijk door bedrijven wordt gefinancierd) wil ESG-integratie en rentmeesterschap door beleggers ontmoedigen.

De conferentie bood daarnaast een uitgelezen kans om direct met Amerikaanse ondernemingen in gesprek te gaan. Net als in vorige jaren wordt het najaarscongres van de CII steeds drukker bezocht. Door de timing precies tussen twee stemseizoenen in is dit een natuurlijker moment voor een wat algemenere dialoog en gedachtenwisseling tussen aandeelhouders. We hebben tijdens de conferentie gesproken met zes ondernemingen, waaronder **Pfizer**, **Target** en **UnitedHealth**, evenals met bestuurders van **Bank of America** en **Wells Fargo**.

In de race naar best practice in de VS

Op reis

We hebben het afgelopen kwartaal de eerste officiële bijeenkomst van de Investor Stewardship Group (ISG) bijgewoond. Ondanks dat de groep pas vorig jaar is opgericht, zijn er inmiddels al meer dan 50 beleggers bij aangesloten (met een beheerd vermogen van \$ 22 biljoen). Het streven van de groep is om een kader te formuleren met basisstandaarden voor rentmeesterschap en corporate governance voor respectievelijk Amerikaanse institutionele beleggers en ondernemingen.

In tegenstelling tot veel andere internationale financiële markten ontbreken in de VS best practice codes die landelijk worden onderkend en onderschreven. Behalve de ISG zijn er vergelijkbare initiatieven van de zakelijke lobbygroep The

Business Roundtable (BRT), naast een aparte groep CEO's onder leiding van Jamie Dimon, de CEO van **JP Morgan**, die met de 'Common Sense Governance Principles' is gekomen. Ondanks het wederzijdse respect dat er tussen deze drie kanshebbers bestaat, verschillen de toon en de filosofie nogal. De BRT stelt zich soepel op ten aanzien van bedrijven en stevig ten opzichte van beleggers. De ISG doet het tegenovergestelde en de Common Sense Governance Principles zitten ergens in het midden.

Deze huidige stand van zaken met drie verschillende kaders in de markt is niet houdbaar. Er komt ongetwijfeld eerst een strijd om de macht tussen die drie partijen. Omdat het kader van de ISG het beste past bij onze bestaande stewardship-verplichtingen en onze richtlijnen voor corporate governance heeft BMO Global Asset Management zich begin 2018 bij de ISG aangesloten.

Toegang tot medicijnen

Impact engagement

Ons langlopende engagementprogramma over toegang tot de zorg in landen met lage en middeninkomens heeft naar onze overtuiging effect op de verwezenlijking van de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties, en in het bijzonder op Doel 3: Gezondheid en welzijn. Ons engagement steunt met name op onze betrokkenheid bij initiatieven die worden gecoördineerd door de Access to Medicine Foundation, een onafhankelijke non-profit organisatie die één keer in de twee jaar een index publiceert. Die index fungeert als een ranglijst van farmaceutische ondernemingen op basis van de geleverde inspanningen op het gebied van toegang tot medicijnen.

Voor wat dieper inzicht in de redenering achter de ranglijst hebben we het afgelopen kwartaal het startevenement van de Index 2018 voor beleggers bijgewoond. Op het gebied van toegang tot medicijnen is de farmasector volop in beweging. De verbeteringen op het gebied van strategie, gedifferentieerde prijzen en transparantie over octrooien zijn dan ook een goede zaak. Hoewel alle 20 namen in de index in meerdere of mindere mate toegangsinitiatieven ontplooiën, is er sprake van een aanzienlijke kloof tussen de voorlopers (waar toegangsstrategieën prioriteit zijn) en de achterblijvers. Het zal dan ook geen verbazing wekken dat op veel terreinen, waaronder R&D en de prijsvorming, een klein aantal ondernemingen goed is voor het leeuwendeel van de activiteiten die gaan over toegang tot medicijnen in landen met lage en middeninkomens.

We zullen ook in de toekomst farmaconcerns blijven stimuleren de good practices over te nemen die uit de index naar voren komen. Ook met de actieve contacten over de prijsstelling van medicijnen gaan we door. Dit punt is van wezenlijk belang voor alle landen, ongeacht het inkomensniveau.

Overheidsbeleid

Maand	Onderwerp	Initiatief
Januari	Ondernemingsbestuur	Wij hebben input geleverd op de consultatie van de Canadian Securities Administrators over de onafhankelijkheid van leden van de raad van bestuur en het auditcomité
Januari	Volksgesondheid	Wij hebben een brief over de Access to Medicine Index aan de Sustainability Accounting Standard Board over Biotechnologie en de farmaceutische industrie mede ondertekend
Maart	Ondernemingsbestuur	Wij hebben onze reactie gegeven op de consultatie van de Financial Reporting Council betreffende de voorgestelde herziening van de Britse Corporate Governance Code
Maart	Ondernemingsbestuur	Wij hebben onze reactie gegeven op de consultatie van de Corporate Governance Council in Singapore betreffende haar rapport met aanbevelingen
Mei	Arbeidsomstandigheden	Beleggersverklaring aan de regering Canada ter ondersteuning van de invoering van wetgeving over moderne slavernij
Mei	Corporate governance	Bijdrage aan de Financial Services Agency inzake de herziening van de Japanse corporate governance code
Juni	Aandeelhoudersrechten	Bijdrage aan de consultatie van de MSCI-index over de behandeling van structuren op basis van ongelijk stemrecht
Juni	Arbeidsomstandigheden	Ondertekening beleggersverklaring aan de Europese Commissie ter ondersteuning van de afstemming van due diligence-kader in de sector kleding en schoenen
September	Milieubeheer	Steunbetuiging aan de visieverklaring van de Ellen MacArthur Foundation over de New Plastics Economy, waarin een actieplan is geformuleerd voor een circulaire economie voor kunststoffen.
Oktober	Werkwijzen in de keten	We hebben samen met andere beleggers een brief ondertekend waarin de overheid van Bangladesh wordt aangespoord om haar verantwoordelijkheid ten opzichte van de leerindustrie te nemen. In de brief wordt een aantal belangrijke zorgpunten van beleggers over arbeidsrechten/mensenrechten en milieuzaken rond de productie van leer opgesomd.
November	Rentmeesterschap activa	We hebben bij een tweetal rondetafelgesprekken over de Britse Stewardship Code een actieve bijdrage geleverd. Die gesprekken waren georganiseerd door de Financial Reporting Council.
December	Klimaatverandering	We hebben een brief mede-ondertekend waarin nutsbedrijven worden aangespoord meer vaart te maken met de CO2-afbouw. De brief was opgesteld door de Institutional Investors Group on Climate Change.

Engagement prioriteitsbedrijven

In onderstaande tabel vindt u een overzicht van de ondernemingen die op onze jaarlijkse prioriteitenlijst staan. Met deze ondernemingen - die het afgelopen kwartaal onderdeel vormden van uw portefeuille - hebben wij het afgelopen kwartaal contact gehad. De selectie van prioriteitsondernemingen is gebaseerd op een grondige analyse onder onze klanten, onze eigen ESG-risicoscores, eerdere engagementactiviteiten alsmede het oordeel en de expertise van ons Governance & Sustainable Investment team. Voor iedere prioriteit wordt aan het begin van het jaar vastgesteld wat de engagementsdoelstellingen zijn (zie bijlagen). De activiteiten zijn bij die prioriteitsondernemingen intensiever dan bij bedrijven waarmee we reactief engagen. Over onze contacten met ondernemingen brengen wij verslag uit in de vorm van casestudies. Dit betreft ondernemingen die het afgelopen kwartaal in positieve danwel negatieve zijn opgevallen. Voor uitgebreide informatie over onze engagementactiviteiten verwijzen wij u graag naar de web-based **reo**® Partner Portal.

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering
AES Corp/VA	Nutsbedrijven	Goed	Goed							●
Albemarle Corp	Basismaterialen	Goed	Goed							●
Amazon.com Inc	Duurzame consumptiegoederen	Matig	Matig				●			●
Arconic Inc/PA	Industrie	Goed	Voldoende					●		●
AutoZone Inc	Duurzame consumptiegoederen	Matig	Matig				●			●
Bank Mandiri Persero Tbk PT	Financiële instellingen	Goed	Goed	●						
Becton Dickinson and Co	Gezondheidszorg	Goed	Voldoende		●			●		
BHP Group Ltd	Basismaterialen	Goed	Goed	●						●
China Railway Construction Corp Ltd	Industrie	Matig	Matig	●	●					
CVS Health Corp	Gezondheidszorg	Goed	Voldoende		●					●
Fomento Economico Mexicano SAB de CV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Goed	Goed	●				●		●
Fortis Inc/Canada	Nutsbedrijven	Goed	Goed							●
GlaxoSmithKline PLC	Gezondheidszorg	Goed	Goed		●					
International Consolidated Airlines Group SA	Industrie	Goed	Voldoende		●		●			●
L Brands Inc	Duurzame consumptiegoederen	Goed	Goed							●
Mettler-Toledo International Inc	Gezondheidszorg	Goed	Voldoende		●					
Nestle SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Goed	Goed	●	●			●		●
POSCO	Basismaterialen	Goed	Matig							●
Royal Dutch Shell PLC	Energie	Goed	Goed		●		●			●
Sage Group PLC/The	IT	Goed	Voldoende		●					
UniCredit SpA	Financiële instellingen	Goed	Goed		●					
US Bancorp	Financiële instellingen	Goed	Voldoende							●
Western Union Co/The	IT	Goed	Goed		●					●

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.

Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.

Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.

Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Coca-Cola HBC AG

Land: Zwitserland

Sector: Niet-duurzame consumptiegoederen

Prioriteitsbedrijf: -

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Milieubeheer

Onderwerp: Plastic in de ocean

Achtergrond

Plasticafval is onder consumenten een zeer actueel onderwerp geworden, onder meer door Blue Planet II, de baanbrekende documentaire van David Attenborough. Voor sommige bedrijven speelt dit onderwerp een nog grotere rol en is een reactie urgenter. Dat gaat bij uitstek op voor Coca-Cola en aangesloten bedrijven. Coca-Cola is een gevestigd en breed bekend merk, wat betekent dat 'branded litter' (afval van merkproducten) aanzienlijke reputatie- en bedrijfsrisico's met zich mee brengt. Vorig jaar heeft Greenpeace dit onderwerp onder de aandacht gebracht. Coca-Cola staat onder groeiende druk.

Actie

Eerder in het jaar hadden wij een goed gesprek met de Group Sustainability Director van Coca-Cola HBC, het bottelbedrijf van Coca-Cola in Griekenland. In dat gesprek zijn plastic verpakkingen en plastic afval uitgebreid aan de orde gekomen. We zijn toen uitgenodigd om het jaarlijkse Stakeholder Forum van Coca-Cola bij te wonen. Het thema dit jaar was "World Without Waste". Het evenement werd gehouden in Wenen en wij waren de enige belegger binnen een relatief kleine groep belanghebbenden uit Centraal-Europa. De aanwezige afdelingshoofden en de bedrijfstop namen deel aan de discussie. Er werd vrijuit en eerlijk gesproken en wij kregen de gelegenheid om een groot aantal aanbevelingen te doen. Onze adviezen zijn onder meer: gebruik maken van de kracht van het merk om te komen tot een betere beheersing van industrieel afval; ontwikkelen van duurzame verpakkingsoplossingen, en vergroten van de bewustwording van de consument. Ook hebben wij er bij het management op aangedrongen om de beginselen van een circulaire economie voor plastic te onderschrijven.

Oordeel

De reis naar Wenen betekende voor ons een zeer productieve en waardevolle engagementdag. De onderneming is zich sterk bewust van de potentiële en de daadwerkelijke merkschade van plasticafval. Coca-Cola is een naam die meteen opkomt bij beelden van plastic flesjes op een strand, zelfs als het geen Coca-Cola-flesjes zijn. Het bedrijf is zich daarom bewust van de grote uitdaging waar het voor staat. Als dit toonaangevende bedrijf, het moederbedrijf en de aangesloten bedrijven de benodigde systeemaanpassingen doen, dan zullen anderen volgen. Coca-Cola verkeert in een goede uitgangspositie om verandering in gang te zetten en te bevorderen en de gedane toezeggingen na te komen. De onderneming is ook bezig om de visie op plastic flessen aan te passen en begint de noodzaak van een circulair model te zien (plus het verlies aan economische waarde zonder een dergelijk model). Wij zullen de ontwikkelingen nauw blijven volgen, met bijzondere aandacht voor implementatie en de geboekte voortgang.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Fomento
Economico
Mexicano SAB de
CV

Land: Mexico

Sector: Niet-duurzame
consumptiegoederen

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Volksgezondheid

Onderwerp: Voeding

Achtergrond

FEMSA is via Coca-Cola FEMSA (belang: 47%) de grootste franchisenemer/bottelmaatschappij van de dranken van Coca-Cola in de wereld (naar volume). FEMSA is actief in de meeste landen in Latijns-Amerika, evenals in de Filipijnen. Mexico, veruit de belangrijkste markt voor de onderneming, kent een van de hoogste percentages obesitas en suikerconsumptie. Vooral kinderen zijn hier zeer gevoelig voor. Het effect op de volksgezondheid is rampzalig: naar schatting 14% van de volwassen bevolking heeft diabetes type 2. De grote liefde van de Mexicaan voor Coca-Cola, een belangrijk onderdeel van de nationale cultuur, alsook voor andere suikerhoudende dranken, draagt bij aan een nationale gezondheids crisis; meer dan 70% van de toegevoegde suiker in het dieet van de gemiddelde Mexicaan is afkomstig van met suiker gezoete dranken. De overheid heeft een uitgebreide campagne op touw gezet om mensen aan te sporen gezonder te gaan leven. In 2014 kwam er een belasting op frisdrank. Er is enige discussie over de effectiviteit van de hervormingen, maar uit studies blijkt dat de afzet van frisdrank 7,6 procent lager ligt dan volgens de trend van vóór de nieuwe belastingheffing kon worden verwacht.

Actie

We spreken FEMSA sinds 2014 direct aan op de problematiek van de volksgezondheid. In eerste instantie reageerde men nogal lauw op onze zorg over het effect van het begrotingsbeleid, de gezondheids campagnes en verschuivingen in de voorkeur van de consument. In de loop van de tijd is de onderneming zich wat meer open gaan stellen voor discussie over deze onderwerpen en wordt men wat actiever met de invoering van strategische initiatieven om de mogelijke gevolgen te ondervangen. Gedacht kan onder andere worden aan een diversificatie richting gezondere opties (dranken op basis van melk, water en plantextracten); samenwerking met de Coca-Cola Company voor de herformulering van het productaanbod richting soorten cola met weinig of geen suiker; verbetering van de communicatie over en de marketing van dranken met minder suiker; en, van kritiek belang, verlaging van de prijsstelling van dranken met minder suiker ten opzichte van de standaardversie. Ruim 40% van de merken in de portefeuille is nu een drank met weinig of geen calorieën. In 31% zitten vitamines, vezels, mineralen of voedingssupplementen. De onderneming verzorgt ook speciale programma's die kinderen gezonde gewoontes op het gebied van voeding en beweging moeten aanleren.

Oordeel

Coca-Cola is zo onlosmakelijk verbonden met het leven in Mexico dat het in bepaalde regio's samenvalt met politiek en religie. Op de korte tot middellange termijn voorzien we geen terugval in de consumptie van suikerhoudende dranken waar FEMSA hard door zou worden geraakt. Op de langere termijn valt echter meer tegenwind te verwachten; dat wil zeggen als het overheidsbeleid ter preventie van obesitas en diabetes strenger wordt en de consument steeds meer doordrongen raakt van het belang van evenwichtige voeding. We staan achter de door het management genomen strategische beslissingen om de portefeuille te diversifiëren en het aanbod en de toegankelijkheid van dranken met minder suiker te verbeteren. De gezondheids crisis in Mexico komt niet alleen voor rekening van de consumptie van Coca-Cola. Toch heeft de onderneming wel degelijk een belangrijke rol (gehad) in de frisdrankverslaving van het land. We zullen ons ook in de toekomst blijven inzetten voor een verdere verschuiving van de portefeuille richting gezondere alternatieven. We vragen FEMSA verder om indicatoren te ontwikkelen en te publiceren waarmee het effect van de marketing- en gezond eten-initiatieven wordt gemeten.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Mondi PLC

Land: VK

Sector: Basismaterialen

Prioriteitsbedrijf: -

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement:

Thema: Milieubeheer

Onderwerp: Duurzaamheid producten; Afval en recycling

Achtergrond

Mondi, een geïntegreerd internationaal verpakkings- en papierconcern, heeft een krachtige aanpak ontwikkeld voor uitdagingen op duurzaamheidsgebied. Een van de tien actiegebieden (duidelijk verband met SDG 12: Duurzame consumptie en productie) stimuleert duurzame, verantwoord geproduceerde producten, evenals een nauwere samenwerking met klanten en partners. Bij onze evaluatie van de informatie van Mondi over ESG hebben we het gebruik van nieuw plastic als aandachtspunt gesignaleerd. We zien dit als belangrijke prioriteit voor Mondi om de milieu-impact te verminderen.

Actie

We zijn een dialoog gestart met het groepshoofd Strategy & Investor Relations over verpakkingsmateriaal, afval en de inkoop van grondstoffen. Daarin is vooral benadrukt hoe belangrijk het is om kwalitatief hoogwaardige informatie over deze onderwerpen te krijgen. Meer specifiek is gevraagd naar streefdoelen voor het terughalen, hergebruiken en recyclen van plastic, vooral ook omdat de plastic verpakkingsactiviteit van Mondi groeit.

Oordeel

Nadat we direct met Mondi over de plastic aanpak in de slag waren gegaan, werd de onderneming een van de eerste ondertekenaars van The New Plastics Economy Global Commitment. Het doel daarvan is om plasticverontreiniging uit te roeien en om in 2050 100% herbruikbaar, recyclebaar of afbreekbaar plastic verpakkingsmateriaal te bieden. De onderneming heeft toegezegd meer in onderzoek en ontwikkeling te zullen investeren en om te bouwen aan samenwerking in de keten. Het streven: geen plastic meer dat niet kan worden hergebruikt of gerecycled. Alle lof voor Mondi en deze zeer positieve stap in de vermindering van het gebruik van nieuw plastic. Wij denken dat de onderneming kan profiteren van een ambitieuze opstelling in deze materieel belangrijke kwestie.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: POSCO

Land: Zuid-Korea

Sector: Basismaterialen

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Matig

Thema: Klimaatverandering

Onderwerp: Emissiebeheer

Achtergrond

POSCO, een van de grootste staalproducenten ter wereld, hanteert geavanceerde duurzaamheidsnormen en procedures in enkele onderdelen van het bedrijf. Toch ontkomt de onderneming maar niet aan controverses en blijft men met de aanpak van klimaatverandering achter bij vergelijkbare internationale bedrijven. Vooral dit laatste is reden voor zorg: POSCO is namelijk een van de 100 meest CO₂-intensieve bedrijven ter wereld. In 2018 bedroeg de koolstofvoetafdruk van het bedrijf 71 miljoen ton CO₂, het equivalent van 17,5 kolengestookte energiecentrales. Ondanks de systeemrelevantie van het bedrijf met betrekking tot klimaatverandering heeft POSCO een nogal passieve houding ten aanzien van de beheersing van de CO₂-uitstoot. Het doel om de CO₂-uitstoot tegen 2020 met 9% te reduceren in vergelijking met het niveau van 2008 was al in 2017 bereikt. Dit moet echter wel worden gezien tegen de achtergrond van de bedrijfsstrategie. En die is weer hoofdzakelijk gebaseerd op de nationale afspraken over CO₂-reductie van de Zuid-Koreaanse regering. Door klimaatdeskundigen worden deze beoordeeld als onvoldoende om de in Parijs overeengekomen doelstelling van een maximale wereldwijde temperatuurstijging van 2°C te realiseren. Zuid-Korea heeft de CO₂-reductiedoelstellingen (nog) niet herzien. Dat verklaart voor een deel waarom POSCO tot nu toe nog geen nieuwe doelstellingen voor het bedrijf heeft geformuleerd.

Actie

POSCO is in 2018 als prioriteitsonderneming toegevoegd aan ons engagementprogramma. Nadat herhaalde verzoeken voor een gesprek onbeantwoord bleven, hebben wij besloten te escaleren en ons als 'lead investor' aangesloten bij het Climate Action 100+ initiatief. Climate Action 100+ is een nieuw, vijfjarig beleggersinitiatief (dat op dit moment USD 32 biljoen vertegenwoordigt) voor gesprekken met de grootste emittenten van broeikasgassen ter wereld. Nadat we op deze manier de druk hadden opgevoerd, stemde POSCO in met een gesprek. We hadden zorgen over een aantal kwesties: (1) het toezicht van het bestuur op klimaatpunten, (2) herziene uitstootreductiedoelstellingen gerelateerd aan een 2°C klimaatscenario en (3) grotere transparantie over de interne scenarioanalyse voor de beoordeling van klimaatgerelateerde risico's en kansen.

Oordeel

Investor Relations is zich ervan bewust dat POSCO op veel aspecten van duurzaamheidsmanagement achterblijft bij internationaal vergelijkbare bedrijven. Men weet dat de inspanningen moeten worden vergroot, wil men voldoen aan de eisen van beleggers. De antwoorden die we kregen waren niet bevredigend. Ook waren deze onvoldoende duidelijk om ons ervan te overtuigen dat de onderneming de beheersing van de CO₂-uitstoot en klimaatverandering in het algemeen als cruciaal beschouwt voor de toekomstbestendigheid van het bedrijf. Wij hebben om een vervolgspraak gevraagd om beter inzicht te krijgen in het klimaatveranderingsbeleid van de organisatie en om onze boodschap effectiever te kunnen overbrengen. Als wij een relatie met de onderneming hebben opgebouwd dan willen wij ons contact met POSCO intensiveren en de corruptieaantijgingen en de relaties de lokale gemeenschap aan de orde stellen.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Royal Dutch Shell PLC **Land:** Nederland

Sector: Energie

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Klimaatverandering

Onderwerp: Klimaatverandering

Achtergrond

Koninklijke Olie/Shell heeft in 2017 de volgende ambities geschetst: halvering van de netto CO₂-voetafdruk (net carbon footprint – NCF) van de energieproducten in 2050; tussentijds streefdoel 20% minder in 2035. Deze doelstellingen zijn afgestemd op de bredere politieke toezeggingen van het Parijse klimaatakkoord (klimaatverandering ruim onder 2°C). De reikwijdte van het operationele uitstootdoel, dat verankerd is in de beloningscore, is uitgebreid naar 90% van de bedrijfsactiviteiten. Shell heeft daarnaast officieel toegezegd te zullen rapporteren conform de aanbevelingen van de Task Force on Climate Related Financial Reporting (TCFD). Ondanks deze voortrekkersrol zag de onderneming zich ook dit jaar weer geconfronteerd met een aandeelhoudersmotie van ngo FollowThis. In die motie werd Shell opgeroepen om specifieke reductiedoelstellingen te formuleren voor de operationele CO₂-uitstoot (scope 1+2), evenals voor de uitstoot die samenhangt met het gebruik van de producten van de onderneming (scope 3). Hoewel de motie in het licht van de door Shell geschetste ambities voor de netto CO₂-voetafdruk algemeen als onnodig werd beschouwd en deze dus maar op 5,5% van de steun van de aandeelhouders kon rekenen, schaarde een aantal grote Nederlandse asset owners zich achter de motie.

Actie

We hebben in diverse gesprekken met het senior management en niet-uitvoerende bestuurders van Shell herhaaldelijk gezegd dat er, ondanks onze positieve inschatting van de NCF-ambitie, op dit gebied nog altijd meer leiderschap van de onderneming wordt verwacht. We hebben daarbij vooral gewezen op de beperkte mate waarin de onderneming ter verantwoording kan worden geroepen (vanwege de informele aard van ambitie). En dus hebben we Shell gevraagd die ambitie te vertalen naar een streefdoel waarop de onderneming kan worden afgerekend. Daarnaast hebben we om meer duidelijkheid gevraagd over de eventuele middelen die Shell wil gaan inzetten om de productmix te veranderen en in de loop van de tijd de noodzakelijke reductie te realiseren. Ons voortgaande engagement heeft uiteindelijk bijgedragen aan een gezamenlijke verklaring van Shell en de beleggers van Climate Action 100+, waarin de onderneming toezegt openbare kortetermijn NFC-streefdoelen te zullen formuleren. Die streefdoelen gaan onderdeel vormen van het remuneratiebeleid dat in de jaarvergadering van 2020 ter stemming aan de aandeelhouders wordt voorgelegd. Shell zal daarnaast elk jaar over de geboekte voortgang rapporteren. En verder heeft de onderneming beloofd een uitgebreide evaluatie over het lidmaatschap van brancheorganisaties te publiceren.

Oordeel

Met deze toezegging van meer verantwoording over de NCF-ambitie heeft Shell enigszins de angel uit de publieke discussie over de actieve klimaatverantwoordelijkheid van de onderneming gehaald. Wat nu nog overblijft, is de oproep in het publieke debat om verder te gaan dan Parijs en toe te zeggen de uitstoot tot ruim onder die 2°C te krijgen. Dat Shell heeft beloofd om ervoor te zorgen dat het lidmaatschap van relevante brancheorganisaties de steun aan de doelstellingen van het akkoord van Parijs niet ondergraaft, helpt ook. Wij volgen de publicatie van de evaluatie van lidmaatschappen op de voet. Shell geeft toe dat de NCF-ambitie (alsook de governance die daarmee gepaard gaat) voor een groot deel een kwestie is van 'werk in uitvoering' en dat er de komende maanden nog meer aan moet gebeuren. Om die reden blijven we actief in gesprek met de onderneming en werken we samen aan de formulering van de remuneratiedoelstellingen. We blijven daarnaast ook de ontwikkeling van de middelen en acties die moeten leiden tot de gewenste CO₂-afbouw van de activiteiten en producten van Shell bewaken en steunen.

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Western Union Co/The

Land: VS

Sector: IT

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Voldoende

Thema: Zakelijk gedrag

Onderwerp: Omkoping, corruptie en transparantie

Achtergrond

Als de grootste geldtransfermaatschappij ter wereld staat Western Union bloot aan belangrijke risico's op het gebied van fraude en witwassen. De onderneming kreeg in 2017 door de Amerikaanse autoriteiten een boete opgelegd van \$ 586 miljoen. De reden: Western Union zou in de periode 2004-2012 hebben nagelaten een effectief anti-witwasprogramma door te voeren. Ook zou de onderneming bewust hebben meegewerkt aan financiële fraude via telecom- of IT-technologie. De schikking voorziet in uitstel van vervolging ('deferred prosecution agreement' of DPA). Western Union krijgt drie jaar de tijd om het witwasprogramma te verbeteren. We hebben verder problemen met de bestuursopvolging gesignaleerd: diverse belangrijke bestuurders die ten tijde van de slechte controlemechanismen met toezichtstaken waren belast, zitten er nog (en ook te lang). Meer vernieuwing van het bestuur is duidelijk nodig.

Actie

We hebben het afgelopen jaar diverse malen met Western Union gesproken, onder andere op bestuursniveau. Behalve dat we wilden weten hoe men met de verbetering van de nalevingsprocedures vorderde, drongen we ook aan op door ons gewenste hervormingen van de corporate governance. De boete is in 2017 uitgedeeld, maar we kregen de indruk dat de verbeteringswerkzaamheden al een paar jaar daarvoor waren ingezet. Het aantal compliance-medewerkers is verzesvoudigd naar ruim 12.000 mensen, de opleiding van medewerkers is uitgebreid, er zijn extra borgingsprocedures ingebouwd en het toezicht is verbeterd (onder andere met de invoering van een compliancecommissie op bestuursniveau). Western Union is van mening dat aan de voorwaarden van de DPA is voldaan, maar voorziet dat er tot en met 2020 zal worden gecontroleerd (dan loopt de DPA af). Ondanks de geboekte voortgang halen we uit de huidige informatieverschaffing onvoldoende geruststelling over de robuustheid van het lopende complianceprogramma. We hebben bij ons engagement gevraagd om de publicatie van vooraf gedefinieerde belangrijke prestatie-indicatoren (KPI's), zoals verdere programmaverbeteringen en cijfers over de opleiding van medewerkers, due diligence-controles en meldingen van ethische zaken. We hebben ons verhaal onderbouwd met het voorbeeld van Motorola Solutions, dat deze cijfers wel meldt. Ondanks dat dit telecombedrijf in een andere sector actief is, heeft het toch met veel dezelfde risico's te maken.

Oordeel

Het lijkt er al met al op dat de interne complianceprocedures met succes op de schop zijn gegaan. De nieuwe, strengere aanpak is meer in overeenstemming met de aanzienlijke risico's waarmee Western Union te maken heeft. Wat er nog ontbreekt, zijn voortgaande rapportages over het functioneren van het systeem. Wij blijven daar ook in de toekomst op aandringen. Daarnaast zien we nog altijd geen vernieuwing in het bestuur, ondanks dat we het probleem van te lang zittende bestuurders hebben aangekaart. Daar zullen wij voorafgaand aan de jaarvergadering van volgend jaar nog eens naar kijken. Als we geen indicatie krijgen dat er aan de opvolgingsplanning wordt gewerkt, dan kunnen we een en ander vertalen naar de uitoefening van stemrecht. Dat zou betekenen dat we ons tegen de herbenoeming van die bestuurders keren.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: XPO Logistics Inc

Land: VS

Sector: Industrie

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement:
Voldoende

Thema: Arbeidsomstandigheden

Onderwerp: Arbeidsomstandigheden, diversiteit & discriminatie

Achtergrond

Als onderdeel van de mondiale logistiek-activiteiten biedt XPO Logistics zowel oplossingen voor de beheersing van de logistieke dienstverlening als vracht- en transport-oplossingen. Het bedrijf heeft 98.000 werknemers, waarvan ongeveer de helft is aangesloten bij een vakbond. In combinatie met arbeidsconflicten in het verleden en de huidige groei/acquisitiestrategie leidt dit tot enige zorg over de arbeidsomstandigheden bij XPO. Bij de Europese tak van het bedrijf zijn meer medewerkers aangesloten bij een vakbond en zijn de verhoudingen overwegend positief. Daarentegen zijn de verhoudingen met de vakbondsleden in Noord-Amerika gespannen en dreigt er een groeiende onvrede. Recent is het Amerikaanse bedrijf onderworpen aan verhoogde controle door het Huis van Afgevaardigden. Bijna 1000 leden ondertekenden een brief waarin het House Committee on Education and the Workforce werd gevraagd aantijgingen te onderzoeken van discriminatie bij zwangerschap, misclassificatie van medewerkers en gevaarlijke situaties bij opslagplaatsen en vrachtwagenterreinen.

Actie

De afgelopen jaren hebben wij verschillende malen contact gehad met XPO, onder meer met de Chief Strategy Officer en het hoofd HR. Wij hebben onze zorgen overgebracht over de integratie van de overgenomen bedrijven en de capaciteit van het management om effectief toezicht uit te oefenen op de werkomstandigheden bij alle onderdelen van het enorme bedrijf. Wij hebben de Noord-Amerikaanse tak gestimuleerd om de relatie met de vakbonden te verbeteren en om de vrijheid van vereniging niet te hinderen. Ook hebben we gevraagd om duidelijkheid over de verkeerde indeling van medewerkers als zelfstandigen, praktijken die hebben geleid tot aanhoudende collectieve schadeclaims en rechtszaken. Een concurrent van XPO moest 240 miljoen dollar betalen in een schikking over misclassificatie. Aan XPO kunnen vergelijkbare materiële boetes worden opgelegd als de rechter in het voordeel van de medewerkers beslist.

Oordeel

Wij zijn blij met de maatregelen die de arbeidsomstandigheden moeten verbeteren. Dat zijn onder meer de ontwikkeling en implementatie van beleid om voor zwangere medewerkers en hen niet langer te classificeren als arbeidsongeschikt, naast ook een intern onderzoek naar de werkomstandigheden binnen de gehele onderneming. Wij zijn benieuwd naar de uitkomsten daarvan. Dit neemt niet weg dat het veranderende internationale sentiment ten aanzien van misclassificatie van medewerkers en het aanstaande onderzoek van het congres naar de arbeidsomstandigheden een materieel effect op XPO kunnen hebben. Wij houden over de bovenstaande kwesties contact met de onderneming.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Fortis Inc/Canada **Land:** Canada

Sector: Nutsbedrijven

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Arbeidsomstandigheden, Corporate governance, Klimaatverandering

Onderwerp: Toezicht ESG

Achtergrond

Fortis is een energiebedrijf met het hoofdkantoor in Canada en activiteiten in Canada, de VS en het Caribisch gebied. Van de activa zit 92% in distributie (hoogspanningsmasten, bedrading en gaspijplijnen) en de resterende 8% in de energieopwekking, zowel fossiel als duurzaam. Het bedrijf is door middel van overnames snel gegroeid en is de afgelopen vijf jaar in omvang verdubbeld. Het eerste volledige duurzaamheidsverslag is onlangs gepubliceerd. Eerder beperkte Fortis zich tot rapportages over milieuaspecten.

Actie

BMO kreeg de gelegenheid om deel te nemen aan een call met een klein aantal beleggers en het bestuur van Fortis, inclusief de voorzitter en de voorzitters van de verschillende bestuurscommissies. Hoewel dit gesprek niet specifiek over ESG ging, was het voornaamste onderwerp de corporate governance en duurzaamheid. De voorzitter besprak de vergaande vernieuwing van het bestuur. Vijf van de 12 huidige bestuurders is vrouw en de gemiddelde bestuurstermijn is beperkt tot iets meer dan vier jaar. Het bedrijf bracht een overtuigend verhaal over hoe dit de effectiviteit van het bestuur ten goede is gekomen. Ook gaf het bestuur een overtuigend antwoord op de vraag hoe het omgaat met ESG-vraagstukken met inbegrip van respectvol gedrag op de werkvloer en cyberveiligheid. BMO en andere beleggers waren te spreken over de mate van detail van het duurzaamheidsverslag, maar wel werd gevraagd om een gerichtere visie op duurzaamheid en hoe die doorwerkt in de overkoepelende strategie. BMO vroeg specifiek om meer informatie over de uitwerking van de energietransitie naar duurzamere en gedecentraliseerde energieproductie op de distributieactiviteiten. Fortis vertelde dat er ook intern over dit onderwerp wordt gesproken. Er wordt nagedacht over hoe de verslaglegging hierover eruit moet zien. De beleggers vroegen verder hoe Fortis aankijkt tegen de aanbevelingen van de Taskforce on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Het bedrijf kent de aanbevelingen, is het eens met een groot aantal aspecten, maar is nog niet klaar om zich volledig vast te leggen. Fortis zei tot slot het volgende duurzaamheidsverslag over twee jaar te willen publiceren. Wij hebben sterk aandringen op een jaarlijkse update.

Oordeel

De recente snelle groei van het bedrijf door middel van overnames en de nadruk die het legt op het behouden van plaatselijk marktleiderschap voor dochterondernemingen brengen uitdagingen met zich mee voor de effectieve beheersing van duurzaamheidsvraagstukken. Dat Fortis een dergelijk gedetailleerd duurzaamheidsverslag publiceert en een duidelijk verhaal over ESG-vraagstukken heeft, is daarom nog indrukwekkender. De strategische koppeling van duurzaamheidsbeleid aan de kernactiviteiten is nog niet compleet, vooral niet bij de distributieactiviteiten. Hier hebben wij National Grid als voorbeeld van best practice aangedragen. Fortis ziet ook dat er wellicht een duidelijker verband moet komen tussen de topsalarissen en materiële duurzaamheidsaspecten (behalve de al eerder aangestipte veiligheid). Ook is men nog niet klaar voor de meer complexe informatieverschaffingsnormen zoals die van Taskforce on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Toch vinden wij dat de onderneming een grote stap voorwaarts heeft gezet. Wij vertrouwen op de verzekering van het bestuur dat ESG een prioriteit is.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagementprojecten

Hieronder doen we verslag inzake prioriteitsprojecten waarin wij het afgelopen jaar vooruitgang hebben geboekt. Kijk voor een volledig overzicht van alle prioriteitsprojecten in de bijlage aan het einde van dit verslag. Voor uitgebreide informatie over onze engagementactiviteiten met betrekking tot deze projecten en de betrokken ondernemingen verwijzen wij u graag naar de web-based **reo**® Partner Portal.

Project Emissiebeheer in de auto-industrie

Thema Milieu

Doelstelling

Met de opkomst van alternatieve vervoersmiddelen, zoals elektrische auto's, naast ook geavanceerde vervoersoplossingen als zelfrijdende auto's en deelauto's staat de auto-industrie aan de vooravond van een ingrijpende transformatie. Aan de autofabrikanten het verzoek om, met het oog op deze potentiële radicale verandering in de sector, verder te kijken dan de wet- en regelgeving en de CO₂-uitstoot van het autopark te evalueren. We dringen aan op ambitieuze streefdoelen en op de ontwikkeling van een langetermijn bedrijfsmodel dat leidt tot een transportsector die past bij de internationale afspraken over CO₂-reductie.

Voortgang

In 2018 zijn de gesprekken met ondernemingen over de verlaging van de CO₂-uitstoot in het huidige wagenpark voortgezet, evenals over de manier waarop de bewuste ondernemingen met de bredere transformatie in de sector omgaan (de groei van de markt voor elektrische auto's, zelfrijdende auto's, autodelen). De meeste autofabrikanten bleken onder druk van de wet- en regelgeving over uitstoot en de groeiende vraag van de consument naar auto's met een lagere uitstoot inmiddels doordrongen van de uitdaging waarvoor deze transformatie ze stelt. Vele daarvan zijn nu begonnen met de formulering van streefdoelen en ambitieuze toezeggingen over de uitrol van alternatieve aandrijfsystemen en hebben een aantal doelen voor de CO₂-uitstoot van het wagenpark gepubliceerd. De aanhoudende druk om de economische levensvatbaarheid van het huidige bedrijfsmodel op basis van de verbrandingsmotortechnologie zeker te stellen, maakt het echter lastig om specifieke streefdoelen over de transformatie en uitstoot van het wagenpark te formuleren. Ondanks de positieve geluiden over strengere normen voor de CO₂-uitstoot en brandstofverbruik die we van de meeste namen in de sector horen, gaan de brancheorganisaties gewoon door met de lobby tegen klimaatwetgeving. Om die reden hebben we ook de afstemming op het overheidsbeleid aan de gespreksonderwerpen toegevoegd. Daar is helaas niet heel veel uit voortgekomen. We gaan verder met de drie autofabrikanten in ons project voor 2018: Volkswagen, General Motors en Fiat Chrysler. Belangrijk speerpunt: slechte afstemming lobbying. Dit project gaat vallen onder het Climate Action 100+ project. Dat bestrijkt meerdere sectoren.

NB: de volledige lijst van betrokken ondernemingen kunt u per project terugvinden in uw Portal onder de tab "Engagement Projects".

ProjectVerantwoorde modellen
prijsstelling medicijnen**Thema**

Maatschappij

Doelstelling

De Amerikaanse farmaceutische industrie is in een kwaad daglicht gekomen onder invloed van een serie exorbitante verhogingen van de kosten van behandelingen. Bedrijven als Valeant en Turing zijn voor het Amerikaanse Congres gesleept en stevig op hun werkwijzen aangepakt. Wij sporen de belangrijkste spelers aan om de negatieve publieke perceptie te keren door sterke en verantwoorde modellen voor de prijsstelling in te voeren. Van de grootste internationale farmaconcerns willen we 1) weten hoe ze tegen een verantwoorde prijsstelling aankijken en hoe ze een eventuele prijsverhoging van behandelingen tot een aanvaardbaar niveau denken te beperken; 2) sterke en duurzame prijsstellingswerkwijzen zien waaruit een goed evenwicht blijkt tussen een winstoogmerk enerzijds en legitieme onderzoeks- en ontwikkelingsinspanningen anderzijds, die levensreddende medicijnen kunnen opleveren en verdere weerstand in de maatschappij en de politiek tot een minimum kunnen beperken; en 3) achterblijvers aanspreken en aanmoedigen om over te gaan op een transparante en verantwoorde prijsstelling voor producten.

Voortgang

We hebben in het kader van dit project in 2018 met meer dan 30 ondernemingen gesproken, waaronder met prioriteitsnamen Bayer, GSK, Johnson & Johnson, Mylan, Novartis en Roche. Uit een aantal diepgravende discussies over dit onderwerp bleek dat de ondernemingen maar langzaam grip krijgen op de invoering van effectieve werkwijzen op dit complexe terrein. We hebben deze bedrijven sterk gestimuleerd om de bestaande problemen aan te pakken door op de volgende terreinen de werkwijzen te verbeteren: deskundigheid van en toezicht door het bestuur; beleid en toezeggingen van de onderneming; vrijwillige beperkingen aan prijsverhogingen; invoering van alternatieve prijsmodellen voor medicijnen; informatieverschaffing over lobbying en politieke uitgaven; interne controlebeheersing en transparante verslaglegging. Het project is nu afgerond.

Project

Reactie onderneming op
aandeelhoudersmoties die door
een meerderheid worden
gesteund

Thema

Corporate governance

Doelstelling

We zetten ons voortdurend in om Amerikaanse emittenten zover te krijgen dat ze meer openstaan voor en verantwoording afleggen aan de aandeelhouders. In samenhang daarmee brengen we in kaart welke ondernemingen bij de laatste jaarvergadering te maken kregen met een aandeelhoudersmotie die met een meerderheid was aangenomen en waarmee tot dusverre niets is gedaan. We spreken die ondernemingen aan en vragen om een plan van actie. Ook willen we dat de onderneming zich in de toekomst meer openstelt.

Voortgang

In 2018 hebben we van 25 Amerikaanse ondernemingen de voorzitter aangeschreven. De aanleiding: tegen het advies van het management in was een aandeelhoudersmotie bij die bedrijven met een meerderheid van stemmen aangenomen. In al die gevallen hebben we ons sterk gemaakt voor de uitvoering van de wensen van de aandeelhouders. Aan die ondernemingen hebben we gevraagd ons te laten weten wat er met die verzoeken van de aandeelhouders is gedaan. We zijn in afwachting van een reactie van de bewuste ondernemingen. Eventuele reacties en publieke toezeggingen over de uitvoering van de aangenomen moties volgen we nauwgezet. We willen dit project ook in 2019 verder voortzetten, met als doel de geboekte voortgang te bewaken. Daarnaast bestuderen we de volmachtdocumentatie voor de jaarvergadering van 2019 en bekijken we of de aandeelhoudersmotie van het voorgaande jaar is uitgevoerd. Tot slot nemen we als we onze stem uitbrengen over de herverkiezing van bestuurders bij de jaarvergadering van 2019 het uitblijven van een reactie mee.

ProjectBiodiversiteit in de
landbouwsector**Thema**

Milieu

Doelstelling

Reactie sector op wet- en regelgeving gevaarlijke chemicaliën (inclusief neonicotinoïden). De dramatische afname van de honingbijpopulatie in Europa, een belangrijke bestuiver voor landbouwgewassen, is en blijft een belangrijk economisch en milieuprobleem dat de sectoren landbouwchemie en landbouwproducenten op hun grondvesten doet schudden. Onderzoek naar pesticiden die in verband worden gebracht met bijensterfte (in de EU door de Europese Autoriteit voor voedselveiligheid (EFSA) en in de Verenigde Staten door de EPA) hebben het publieke debat over milieu en pesticiden weer aangewakkerd. Producenten van dit soort pesticiden staan in de schijnwerpers. De Europese Commissie bereidt een wet voor die het gebruik van deze producten buiten kassen verbiedt. Die wet wordt gezien de veranderde opstelling van het VK waarschijnlijk aangenomen. Onze vraag aan ondernemingen: hoe bereiden ze zich voor op een eventueel verbod en de dreiging van vervanging door alternatieve producten? Daarnaast dringen we bij fabrikanten van agrochemische producten aan op de ontwikkeling van een programma voor de bewaking en verbetering van het bijenwelzijn.

Voortgang

We hebben in 2018 een tiental agriconcerns aangeschreven met het verzoek om risicostrategieën voor de beheersing van chemische en productveiligheid aan te scherpen en zo de wetgever een stapje voor te blijven. Met vier van de aangeschreven ondernemingen praten we verder: BASF, Nufarm, FMC Corp en CF Industries, die in onze optiek goede sectorwerkwijzen hanteren. Alle vier hebben chemische en productveiligheid tot speerpunt van de bedrijfsstrategie gemaakt en werken nauw samen met de regelgevende instanties en met klanten. Voor wat betreft neonicotinoïden (die zoals uit wetenschappelijke studies blijkt zorgen voor een dalende bijenstand) heeft het Europese Hof van Justitie (ECJ) zich in mei 2018 achter een vrijwel volledig verbod op het gebruik van drie merken geschaard. Dat verbod treft Bayer en Syngenta, die van alles uit de kast hebben gehaald om de ECJ op andere gedachten te brengen. Geen van beide concerns stond helaas open voor onze pogingen tot contact over deze specifieke kwestie. We verwachten dat het verbod enige invloed zal hebben op het bedrag onder aan de streep bij deze ondernemingen. Toch voorzien we met het oog op de gediversifieerde portefeuille en het feit dat de verboden producten geen significant aandeel van de omzet vertegenwoordigen, geen materiële invloed.

ProjectGovernance
gegevensbescherming**Thema**

Milieu en Behoorlijk Bestuur

Doelstelling

In mei 2018 is in Europa de Algemene Verordening Gegevensbescherming in werking getreden. De verordening voorziet in fikse boetes en legt veel ondernemingen de verplichting op een functionaris voor de gegevensbescherming aan te stellen (data protection officer – DPO). De naleving van deze verordening vereist continue monitoring; de inzet van een DPO is de beste manier om de risico's te ondervangen. Hoe dit in de praktijk uitpakt, is echter de vraag. Verschillende corporate governance-structuren gaan gepaard met verschillende risico's en kansen. In het kader van dit project worden belangrijke Europese namen aangesproken. Het doel: erachter komen hoe deze ondernemingen de corporate governance en het risicobeheer aanpassen op de nieuwe wetgeving.

Voortgang

We hebben in 2018 ruim 50 ondernemingen aangesproken op de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Hoe was de invoering van de AVG verlopen? We kregen bij een belangrijk aantal van die ondernemingen goed toegang tot precies die personen die intern direct verantwoordelijk waren voor de privacy van gegevens. Inhoudelijk zijn we derhalve goed en gedetailleerd geïnformeerd. De gedetailleerdheid van die gesprekken vormt een scherpe tegenstelling tot de mate van informatievoorziening die op het niveau van de onderneming wordt verzorgd. We hebben de informatie die we bij deze gesprekken hebben opgedaan op diverse punten samengevoegd en zijn van plan het komende kwartaal onze bevindingen bekend te maken. In die publicatie zullen we aangeven waar we innovatie en best practices hebben zien opkomen. De bedoeling is om die bevindingen te gebruiken om onze verwachtingen te formuleren over de informatie die we van ondernemingen verwachten. We zullen een en ander delen met de ondernemingen waarmee we tijdens het project achieve contacten hebben gehad.

NB: de volledige lijst van betrokken ondernemingen kunt u per project terugvinden in uw Portal onder de tab "Engagement Projects".

Project

Duurzame informatie bij ondernemingen met een middelgrote kapitalisatie

Thema

Milieu, Sociaal Beleid en Behoorlijk Bestuur

Doelstelling

Steeds vaker willen beleggers weten hoe een onderneming met duurzaamheid (ESG) omgaat. Mede op basis van die informatie worden de kwaliteit en de verdere en langetermijn levensvatbaarheid van een onderneming beoordeeld. Een belangrijke voorwaarde voor een ESG-analyse is de beschikbaarheid en consistentie van relevante informatie. Die moet zijn toegesneden op het eigen ESG-profiel van de onderneming. Internationale organisaties zoals SASB, GRI, CDP en recenter ook de TCFD hebben enorme stappen gezet in de ontwikkeling van richtinggevend documentatie voor duurzame rapportages. Maar veel (vooral jongere en kleinere) ondernemingen weten nog altijd niet zo goed wat de stakeholders willen zien. En ze moeten een afweging maken tussen de kosten en de volledigheid van de rapportage. Het doel van dit project is om middelgrote risico-ondernemingen met lacunes in de informatieverschaffing te helpen bij de ontwikkeling van een adequaat rapportagekader. De bedoeling is aan de hand van de eigen materialiteitsbeoordelingen van BMO in combinatie met de kwantitatieve informatie die via ESG-onderzoekers beschikbaar is ondernemingen op het spoor te komen waarvan de informatieverschaffing over duurzaamheid niet aan de minimumeisen voldoet. Die ondernemingen stimuleren we vervolgens om de belangrijkste lacunes te dichten. De nadruk ligt op sectoren met een hoog duurzaamheidsrisico (industriële ondernemingen, basisindustrie en niet-duurzame consumptiegoederen). Materiële onderwerpen in beeld: klimaatverandering, waterschaarste en menselijk kapitaal.

Voortgang

We hebben in 2018 met in totaal 43 ondernemingen contact gezocht met een wensenlijst van de belangrijkste onderwerpen waarover we graag meer gedetailleerde informatie zouden willen ontvangen. Ruim de helft daarvan is ingegaan op ons verzoek om de dialoog aan te gaan. De meerderheid daarvan, in het bijzonder ondernemingen die zich aan internationaal erkende ESG-rapportagestandaarden houden, stond in hoge mate open voor onze adviezen. Dat ondernemingen onder druk staan, werd al snel duidelijk: ze moeten voldoen aan de toenemende verwachtingen van belanghebbenden en toezichhouders over de manier waarop verduurzaming in de strategische planning wordt opgenomen. Dat heeft ons gesterkt in onze overtuiging dat de rapportage over materiële zaken (op basis van kwantitatieve en kwalitatieve informatie) prioriteit moet krijgen. We hebben ondernemingen gevraagd om maatstaven en/of doelstellingen te formuleren voor de belangrijkste ESG-problemen waarvoor zijn zich gesteld zien, en om toe te lichten wat er wordt gedaan om de doelstellingen te halen en hoe er is gepresteerd. Volgens deze transparante aanpak leggen ondernemingen verantwoording af en kunnen belanghebbenden goed beoordelen of de onderneming wel de juiste maatregelen treft om de doelstellingen te realiseren. Al met al vonden we de dialoog met de ondernemingen positief en bemoedigend. Ons plan is nu om de toekomstige rapportages van de aangesproken ondernemingen te evalueren en te kijken wat er in de praktijk met onze adviezen is gedaan. We gaan het komende jaar de reikwijdte van het project verder uitbreiden naar ondernemingen in de volgende sectoren: duurzame consumptiegoederen, energie, gezondheidszorg, informatietechnologie, telecommunicatiediensten en nutsbedrijven.

Project

Plastic in de oceaan

Thema

Milieu

Doelstelling

Jaarlijks komt ruim 8 miljoen ton plastic in de wereldoceanen terecht. Volgens schattingen zou er in 2050 wel eens meer plastic dan vis in de oceanen kunnen zitten. Een belangrijke boosdoener is het plastic flesje dat één keer wordt gebruikt. Daarvan worden er jaarlijks meer dan 480 miljard verkocht. En maar een heel klein percentage is gemaakt van gerecycled materiaal. Ander plastic afval komt ook in de oceaan. Ook ondernemingen beginnen hiervan de gevolgen te ondervinden: 'merkafval' wordt steeds meer een probleem. In het kader van dit project zitten we om de tafel met de relevante voedsel- en drankconcerns. We pleiten voor de verkoop van dranken in gerecyclede flesjes en dringen bij die ondernemingen aan op een toezegging om plastic voor eenmalig gebruik uit te faseren, op het stimuleren van waardecreatie uit afval en op het zoeken naar alternatieven voor plastic verpakkingen. We overwegen ook om een geselecteerd aantal relevante ondernemingen uit de sector huishoudelijke producten en persoonlijke verzorging bij het project te betrekken.

Voortgang

We hebben in 2018 met 27 ondernemingen over het probleem van plastic in de oceaan gepraat. Dit probleem is onder invloed van de toenemende aandacht in de media en op (inter)nationaal beleidsniveau met stip gestegen op de agenda van bedrijf en consument. De 193 leden van de Verenigde Naties hebben zich unaniem uitgesproken voor een motie om de binnenlandse plastic voetafdruk in kaart te brengen en hebben toegezegd wettelijke maatregelen te zullen formuleren en invoeren. De leiders van de G7, met uitzondering van de VS en Japan, hebben zich daarnaast ook geschaard achter de Ocean Plastics Charter. Het doel: versnelling van de verandering door overheden en andere belanghebbenden. Dat de EU en China zich op het gebied van plastic afval stevig opstellen, zal op het bedrijfsleven belangrijk effect hebben. Veel ondernemingen signaleerden het verbod van China op de invoer van plastic afval als reden voor zorg. Toch denken we dat de meeste ondernemingen niet goed voorbereid zijn op de uitdagingen van deze of andere ontwikkelingen in de wet- en regelgeving. Er zijn ook lichtpuntjes, zoals het UK Plastic Pact, dat tot een circulaire economie in plastic moet leiden. We staan ook achter The New Plastics Economy Global Commitment, onder leiding van de Ellen MacArthur Foundation in samenwerking met UN Environment. In het kader daarvan hebben we ondernemingen gevraagd om de hoeveelheid plastic voor eenmalig gebruik te reduceren, om de herbruikbaarheid van plastic te verbeteren, om creatief om te gaan met het herontwerp van verpakkingen, om een model voor circulaire economie in te voeren en om de recyclinginfrastructuur te verbeteren. Alle aangesproken ondernemingen waren zich bewust van het probleem; de meeste hebben plannen om de gevolgen te verminderen, terwijl sommige ook ambitieuze doelstellingen hebben geformuleerd. Wat de toekomst betreft: wij volgen de in- en uitvoering van strategieën voor verpakkingsmateriaal en plastic afval/gebruik op de voet. We hebben ons kort geleden aangesloten bij de PRI Plastic Investor Working Group en gaan graag met andere beleggers aan de slag met de evaluatie van de huidige en opkomende praktijken en gaan op basis daarvan in gesprek.

Project

Samenwerkingsinitiatief Climate Action 100+

Thema

Milieu

Doelstelling

In dit project bouwen we voort op ons langlopende engagement over klimaatverandering. We hebben een voortrekkersrol in het contact met ondernemingen via een nieuw vijfjarig initiatief van beleggers onder de naam Carbon Action 100+. Dat initiatief richt zich op de ondernemingen die wereldwijd de grootste hoeveelheid broeikasgas uitstoten. Ons verzoek: formuleer koolstofarme bedrijfsstrategieën, versterk de corporate governance op klimaatgebied en verbeter de financiële informatieverstrekking. We zetten in het kader van dit initiatief onze samenwerking met de Institutional Investor Group on Climate Change (IIGCC) voort. We hebben als onderdeel van de IIGCC bijgedragen aan de ontwikkeling van sectorspecifieke kaders waarin de best practice-verwachtingen van beleggers zijn geformuleerd voor wat betreft de beheersing van het klimaatrisico door ondernemingen. In Carbon Action 100+ komen beleggers uit de Global Investor Coalition on Climate Change samen. We kunnen hierdoor de reikwijdte van ons engagement over klimaatverandering verder verbreden en ons sterk maken voor de invoering op grote schaal van de aanbevelingen van de Task Force for Climate Related Disclosures on Climate Change (TCFD).

Voortgang

In 2018 is het Climate Action 100+ programma van start gegaan. Dit samenwerkingsproject van 310 beleggers is gericht op de 161 grootste uitstoters van broeikasgassen ter wereld. Doel van het programma is om de reactie van ondernemingen op klimaatverandering te verbeteren en om transitieplannen te helpen formuleren voor de uitstootreductie in de hele waardeketen, conform het akkoord van Parijs. Verder wordt gestreefd naar een verbetering van de informatieverschaffing door bedrijven in overeenstemming met de eindadviezen van de Taskforce on Climate-related Financial Disclosures (TCFD), alsmede met de governance van klimaatrisico. In het eerste halfjaar waren de activiteiten gericht op (verhoging van) de bewustwording bij de ondernemingen. In het kader daarvan werden lead beleggers aangemoedigd om bij de jaarvergadering van ondernemingen een publieke verklaring af te geven. Zelf hebben we dat bij de AVA van Fiat Chrysler gedaan in onze rol als 'lead investor'. Verder zijn er namens ons verklaringen gedaan bij de jaarvergadering van Volkswagen en van Shell. We hebben daarnaast diepgravende gesprekken gevoerd met 11 ondernemingen in de sector nutsbedrijven (Duke, Enel, Engie), energie (BP, Shell, Suncor), basisindustrie (POSCO, Norilsk Nickel, BHP en Glencore) en auto-industrie (FiatChrysler). Al deze ondernemingen onderkennen het belang van klimaatverandering voor de bedrijfsvoering en hebben in enige vorm klimaatdoelen geformuleerd. Uiteindelijk hebben maar vier ondernemingen echt toegezegd conform de TCFD-adviezen te zullen rapporteren en heeft maar één bedrijf publiekelijk toegezegd een transitieplan te zullen opstellen in overeenstemming met het doel van het Parijse akkoord. Alle ondernemingen moeten nog op één of meerdere punten van het project verbeteringen aanbrengen. Climate Action 100+ is een programma dat vijf jaar loopt. We gaan dus ook in 2019 verder met onze actieve deelname aan dit samenwerkingsverband.

Project

Verbetering bedrijfsstrategieën ten aanzien van voeding

Thema

Maatschappij

Doelstelling

Voeding krijgt een steeds prominenter rol. Zwaarlijvigheid (obesitas) blijft een snelgroeiend probleem, in het bijzonder in landen met lage en middeninkomens. De begrotingskosten van met obesitas en voeding samenhangende ziekten stijgen. Een ziekte als diabetes trekt een zware wissel op de zorg. Overheden pakken het probleem aan met nieuwe beleidsmaatregelen, zoals de belasting op suiker in Mexico en het Verenigd Koninkrijk. Ondernemingen die hun omzet realiseren met voedsel met veel calorieën, suiker en vetten lopen een risico, gezien de ontwikkeling van consumentenvoorkeuren en de weg die de wet- en regelgeving inslaat. Kansen zijn er ook voor merken die de portefeuille diversifiëren in overeenstemming met of vooruitlopend op de trends in de markt. In dit project spreken we ondernemingen aan op de strategie voor voeding en gezondheid: is die strategie toereikend? Ook stimuleren we best practice-benaderingen. We richten ons in eerste instantie op voedsel- en drankconcerns en in een later stadium ook op restaurants en de detailhandel. Bij deze werkzaamheden laten we ons leiden en ondersteunen door (onze banden met) de Access to Nutrition Index.

Voortgang

We zijn in 2018 met 14 ondernemingen in gesprek gegaan over de verbetering van voedingsstrategieën. De betreffende partijen zijn het met ons eens dat dit een belangrijk onderwerp is. Een groeiend aantal voert actief wijzigingen door in overeenstemming met onze aanbevelingen. Dat neemt onder andere de vorm aan van de herformulering van bestaande producten, de verwerving van alternatieve productcategorieën om zo de portefeuille te verbreden en consumentenvoorlichting. Twee belangrijke overnames voor de markt zijn die van Soda Stream door PepsiCo en die van Costa Coffee door Coca-Cola. Interessant is dat de in 2018 aangesproken ondernemingen vertellen dat er maar weinig effect te merken is van de belasting op suiker die wereldwijd steeds vaker door de overheid wordt ingevoerd. Wel zien we duidelijke bewijzen dat er strategische bedrijfsbeslissingen worden genomen die de richting bevestigen die dergelijke belastingen inslaan. We blijven over deze zaken in gesprek en bewaken de formulering van strategieën waarmee ondernemingen inspelen op actie door de overheid en veranderingen in het gedrag van de consument. Bij onze werkzaamheden op het gebied van voeding laten we ons onder andere leiden door de Access to Nutrition Index (ATNI), waarvan eerder in het jaar de index 2018 uitkwam. We blijven actief deelnemer aan het gezamenlijke engagementproject ter ondersteuning van ATNI. Zo woonden we het lanceringsevenement voor beleggers bij, waar ook een nieuw onderdeel productprofiel werd geïntroduceerd. Dit is een gunstig initiatief, dat inzicht biedt in hoe anders ondernemingen omgaan met de productenportefeuille. In november 2018 werd de eerste ATNI US Spotlight Index gelanceerd, in navolging van dezelfde methode voor India vorig jaar. We verwachten als gevolg van deze gerichte aanpak ook vergelijkbare constructieve gesprekken. We zullen binnen de beleggersgroep onze bijdrage aan de dialoog leveren. Dit engagementproject wordt ook in 2019 voortgezet.

Project

Uitvoering Modern Slavery Act

Thema

Maatschappij

Doelstelling

Volgens de International Labour Organisation (ILO) zijn 21 miljoen arbeiders in de ketens van grote bedrijven het slachtoffer van moderne slavernij (o.a. dwangarbeid, kinderarbeid en mensenhandel). Na de introductie van de Britse Modern Slavery Act in 2015 hebben veel ondernemingen een verklaring moderne slavernij gepubliceerd. De kwaliteit van de verklaringen verschilt nogal; in onze optiek een weerspiegeling van de mate waarin de ondernemingen deze kwestie beheersen. Ons plan is om ondernemingen te stimuleren om zich op dit gebied aan best practices te houden. Ook willen we graag weten hoe de ondernemingen de risico's op dit gebied verminderen. We spitsen ons engagement toe op internationale ondernemingen met activiteiten in het VK en in risicosectoren als voedsel, bouw, textiel en de horeca.

Voortgang

We hebben in 2018 met 16 ondernemingen gesproken over de aanpak van met moderne slavernij samenhangende risico's. Die ondernemingen zijn ofwel in het VK gevestigd ofwel hebben omvangrijke activiteiten in het VK. Van een beleid inzake moderne slavernij verwachten we dat de onderneming de risicogebieden in kaart brengt; dat er wordt gekeken naar de activiteiten, keten en zakenpartners, en dat er een actieplan voor risicovermindering wordt ingevoerd; dat wordt geëvalueerd hoe effectief die plannen in de praktijk zijn; dat alle voor de inkoop van producten of diensten verantwoordelijke medewerkers en HR-teams hierin worden opgeleid; dat er samen met leveranciers wordt gewerkt aan de vermindering van de risico's van moderne slavernij verderop in de waardeketen; en dat medewerkers, arbeiders in de keten en zakenpartners van hun rechten op de hoogte worden gebracht. Uit ons engagement komt duidelijk naar voren dat de Modern Slavery Act bedrijven stimuleert om aan de slag te gaan met het risico van moderne slavernij voor de bedrijfsactiviteiten. De wet heeft het onderwerp moderne slavernij ook op de agenda van de bedrijfstop en het management gezet. We waren al met al tevreden over de reactie van de ondernemingen op ons engagement en op het enthousiasme om het perspectief van de belegger te willen horen. Teleurstellend vonden we dat veel van die verklaringen en informatie over moderne slavernij onvoldoende ingaan op de risico's en wat er wordt gedaan om die risico's aan te pakken. Onze rol als belegger is om ondernemingen op gedane toezeggingen aan te spreken. We stimuleren ondernemingen daarnaast om strenger beleid in te voeren dat de risico's van moderne slavernij het hoofd moet bieden en om de informatieverstopping te verbeteren, zodat belanghebbenden weten dat er krachtig actie wordt ondernomen. We zetten dit project ook in 2019 voort. Daarbij richten we ons behalve op ondernemingen in huishoudartikelen, technologiehardware en de auto-industrie ook op een paar namen in de voedselindustrie, de bouw en de vrijetijdsector.

Engagement per onderneming

Risico: hoog

In onderstaande tabellen staan *alle* ondernemingen waarmee wij het afgelopen kwartaal namens u contact hebben gehad en die het afgelopen kwartaal onderdeel vormden van uw portefeuille. De tabellen zijn opgesplitst op basis van de ESG-risicoscores (hoog, bovengemiddeld, matig, laag). Voor uitgebreide informatie over onze engagementactiviteiten verwijzen wij u graag naar de web-based **reo**® Partner Portal.

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering
Amazon.com Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓				●		●	
Anadarko Petroleum Corp	VS	Energie							●	
ANTA Sports Products Ltd	China	Duurzame consumptiegoederen		●			●	●	●	
AutoZone Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓				●		●	
Canadian Natural Resources Ltd	Canada	Energie							●	
China Mengniu Dairy Co Ltd	Hong Kong	Niet-duurzame consumptiegoederen		●				●	●	●
China Railway Construction Corp Ltd	China	Industrie	✓	●	●					
FleetCor Technologies Inc	VS	IT							●	
International Consolidated Airlines Group SA	VK	Industrie	✓		●		●		●	
JPMorgan Chase & Co	VS	Financiële instellingen							●	
L Brands Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓						●	
Lear Corp	VS	Duurzame consumptiegoederen							●	
MMC Norilsk Nickel PJSC	Rusland	Basismaterialen		●						●
Netflix Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen							●	
Pfizer Inc	VS	Gezondheidszorg							●	
RioCan Real Estate Investment Trust	Canada	Onroerend goed							●	
SmartCentres Real Estate Investment Trust	Canada	Onroerend goed							●	
Tingyi Cayman Islands Holding Corp	China	Niet-duurzame consumptiegoederen		●				●	●	●
UnitedHealth Group Inc	VS	Gezondheidszorg			●				●	
Yum China Holdings Inc	China	Duurzame consumptiegoederen							●	

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Risico: bovengemiddeld

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's							
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering	
Albemarle Corp	VS	Basismaterialen	✓							●	
Alrosa PJSC	Rusland	Basismaterialen								●	
Ameren Corp	VS	Nutsbedrijven								●	
Arconic Inc/PA	VS	Industrie	✓					●		●	
Bank of America Corp	VS	Financiële instellingen								●	
Bank Rakyat Indonesia Persero Tbk PT	Indonesië	Financiële instellingen		●							
BCE Inc	Canada	Telecommunicatie								●	
Costco Wholesale Corp	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen								●	
F5 Networks Inc	VS	IT								●	
Fomento Economico Mexicano SAB de CV	Mexico	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓	●				●		●	
Illumina Inc	VS	Gezondheidszorg								●	
Kinder Morgan Inc/DE	VS	Energie								●	
Marriott International Inc/MD	VS	Duurzame consumptiegoederen								●	
Methanex Corp	Canada	Basismaterialen								●	
OPAP SA	Griekenland	Duurzame consumptiegoederen								●	
Restaurant Brands International Inc	Canada	Duurzame consumptiegoederen								●	
S&P Global Inc	VS	Financiële instellingen								●	
Sealed Air Corp	VS	Basismaterialen		●							●
Spirit AeroSystems Holdings Inc	VS	Industrie								●	
US Bancorp	VS	Financiële instellingen	✓							●	
Vale SA	Brazilië	Basismaterialen		●	●	●					
Walgreens Boots Alliance Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen								●	
Wyndham Destinations Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen								●	

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Risico: matig

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering
AES Corp/VA	VS	Nutsbedrijven	✓						●	
Algonquin Power & Utilities Corp	Canada	Nutsbedrijven							●	
Bank Mandiri Persero Tbk PT	Indonesië	Financiële instellingen	✓	●						
BB&T Corp	VS	Financiële instellingen							●	
Becton Dickinson and Co	VS	Gezondheidszorg	✓		●			●		
BHP Group Ltd	Australië	Basismaterialen	✓	●						●
Canadian Apartment Properties REIT	Canada	Onroerend goed							●	
Canadian National Railway Co	Canada	Industrie							●	
Commerzbank AG	Duitsland	Financiële instellingen								●
CVS Health Corp	VS	Gezondheidszorg	✓		●				●	
Discover Financial Services	VS	Financiële instellingen							●	
DowDuPont Inc	VS	Basismaterialen							●	
Duke Energy Corp	VS	Nutsbedrijven							●	●
First Republic Bank/CA	VS	Financiële instellingen							●	
GlaxoSmithKline PLC	VK	Gezondheidszorg	✓		●					
Goldman Sachs Group Inc/The	VS	Financiële instellingen							●	
Great-West Lifeco Inc	Canada	Financiële instellingen							●	
Haemonetics Corp	VS	Gezondheidszorg							●	
Hydro One Ltd	Canada	Nutsbedrijven							●	
Industrial Alliance Insurance & Financial Services Inc	Canada	Financiële instellingen							●	
Invesco Ltd	VS	Financiële instellingen							●	
Kroger Co/The	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen		●						
Lincoln National Corp	VS	Financiële instellingen							●	
Lloyds Banking Group PLC	VK	Financiële instellingen			●				●	
Manpowergroup Inc	VS	Industrie							●	
Middleby Corp/The	VS	Industrie							●	
Naspers Ltd	Zuid-Afrika	Duurzame consumptiegoederen			●					
Newell Brands Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen							●	
Omnicom Group Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen							●	
POSCO	Zuid-Korea	Basismaterialen	✓						●	●
Roper Technologies Inc	VS	Industrie							●	
Royal Dutch Shell PLC	Nederland	Energie	✓		●		●		●	●
Royal Mail PLC	VK	Industrie					●		●	
Sage Group PLC/The	VK	IT	✓		●					
SNC-Lavalin Group Inc	Canada	Industrie							●	
Target Corp	VS	Duurzame consumptiegoederen					●		●	
TransCanada Corp	Canada	Energie							●	
UniCredit SpA	Italië	Financiële instellingen	✓		●					

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Risico: **matig**

Naam	Land	Sector	Prioriteit-bedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering
Unilever PLC	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen							●	

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement per onderneming

Risico: laag

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering
AIA Group Ltd	Hong Kong	Financiële instellingen			●		●		●	
American Express Co	VS	Financiële instellingen			●				●	
ARC Resources Ltd	Canada	Energie							●	
Bank of Nova Scotia/The	Canada	Financiële instellingen							●	
BlackRock Inc	VS	Financiële instellingen							●	
Brookfield Asset Management Inc	Canada	Financiële instellingen							●	
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		●						
Canadian Imperial Bank of Commerce	Canada	Financiële instellingen							●	
CBRE Group Inc	VS	Onroerend goed							●	
Charles Schwab Corp/The	VS	Financiële instellingen							●	
Coca-Cola Femsa SAB de CV	Mexico	Niet-duurzame consumptiegoederen		●				●	●	
Coca-Cola HBC AG	Zwitserland	Niet-duurzame consumptiegoederen		●						
Cochlear Ltd	Australië	Gezondheidszorg							●	
Cognizant Technology Solutions Corp	VS	IT							●	
Cummins Inc	VS	Industrie							●	
DNB ASA	Noorwegen	Financiële instellingen			●					
easyJet PLC	VK	Industrie			●					
Enel SpA	Italië	Nutsbedrijven								●
Fortis Inc/Canada	Canada	Nutsbedrijven	✓						●	●
Franco-Nevada Corp	Canada	Basismaterialen							●	
George Weston Ltd	Canada	Niet-duurzame consumptiegoederen							●	
Gilead Sciences Inc	VS	Gezondheidszorg							●	
HP Inc	VS	IT							●	
Ingenico Group SA	Frankrijk	IT			●					
Intact Financial Corp	Canada	Financiële instellingen							●	
Kansas City Southern	VS	Industrie							●	
Loblaw Cos Ltd	Canada	Niet-duurzame consumptiegoederen							●	
Metro Inc	Canada	Niet-duurzame consumptiegoederen							●	
Mettler-Toledo International Inc	VS	Gezondheidszorg	✓		●					
Microsoft Corp	VS	IT			●					
Moody's Corp	VS	Financiële instellingen							●	
National Bank of Canada	Canada	Financiële instellingen							●	
Nestle SA	Zwitserland	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓	●	●			●	●	
Onex Corp	Canada	Financiële instellingen							●	
Owens Corning	VS	Industrie							●	
Pennon Group PLC	VK	Nutsbedrijven		●						●
Pinnacle West Capital Corp	VS	Nutsbedrijven							●	
Salesforce.com Inc	VS	IT							●	

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

● Laag

● Matig

● Bovengemiddeld

● Hoog

Engagement per onderneming

Risico: laag

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering
Segro PLC	VK	Onroerend goed							●	
Smurfit Kappa Group PLC	Ierland	Basismaterialen		●						
Suncor Energy Inc	Canada	Energie		●		●			●	●
Teck Resources Ltd	Canada	Basismaterialen							●	
Telefonica SA	Spanje	Telecommunicatie				●				●
Toronto-Dominion Bank/The	Canada	Financiële instellingen							●	
UBS Group AG	Zwitserland	Financiële instellingen			●				●	
Vermilion Energy Inc	Canada	Energie							●	
Vertex Pharmaceuticals Inc	VS	Gezondheidszorg							●	
Waters Corp	VS	Gezondheidszorg							●	
Western Union Co/The	VS	IT	✓		●				●	
Whitbread PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		●						
Yaskawa Electric Corp	Japan	IT							●	

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Bedrijven zonder ESG-rating

In onderstaande tabel staan ondernemingen waarmee wij het afgelopen kwartaal namens u contact hebben gehad en die het afgelopen kwartaal onderdeel vormden van uw portefeuille. Betreffende ondernemingen hebben echter geen ESG-risicoscore, aangezien dit veelal kleine bedrijven betreft die geen onderdeel zijn van het MSCI ESG research universum.

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's							
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering	
Amdocs Ltd	VS	IT			●					●	

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag
  Matig
  Bovengemiddeld
  Hoog

Milestones per onderneming

In de onderstaande tabel ziet u alle ondernemingen terug waar wij namens u het afgelopen kwartaal een mijlpaal ('milestone') hebben geboekt. Dit betreft ondernemingen die het afgelopen kwartaal onderdeel vormden van uw portefeuille. Zo'n milestone is de uitkomst van onze engagementsinspanningen (doorgaans over eerdere kwartalen) en wordt beoordeeld op basis van de mate waarin de beleggerswaarde wordt beschermd. Voor uitgebreide informatie over onze engagementactiviteiten die tot deze milestones hebben geleid, verwijzen wij u graag naar de web-based **reo**® Partner Portal.

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's						
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering
AES Corp/VA	VS	Nutsbedrijven	✓	Matig							●
Danske Bank A/S	Denemarken	Financiële instellingen		Hoog							●
Royal Dutch Shell PLC	Nederland	Energie	✓	Matig							●
Waste Connections Inc	VS	Industrie	✓	Hoog							●
Akzo Nobel NV	Nederland	Basismaterialen		Laag							●
American Express Co	VS	Financiële instellingen		Laag							●
Antofagasta PLC	Chili	Basismaterialen		Laag							●
Banco Santander SA	Spanje	Financiële instellingen		Laag		●					
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		Laag				●			
Chevron Corp	VS	Energie		Matig							●
Cognizant Technology Solutions Corp	VS	IT		Laag							●
Exxon Mobil Corp	VS	Energie		Matig							●
Industria de Diseno Textil SA	Spanje	Duurzame consumptiegoederen		Laag				●			
Li & Fung Ltd	Hong Kong	Duurzame consumptiegoederen		Matig				●			
McKesson Corp	VS	Gezondheidszorg		Hoog							●
Microsoft Corp	VS	IT		Laag							●
Mondelez International Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen		Matig	●						
Mondi PLC	VK	Basismaterialen		Laag	●						
Occidental Petroleum Corp	VS	Energie		Matig							●
Palo Alto Networks Inc	VS	IT		Matig				●		●	
Rio Tinto Ltd	VK	Basismaterialen		Matig	●						
Unilever NV	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen		Matig							●
Union Pacific Corp	VS	Industrie		Matig							●
Whitbread PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		Laag				●			
Ajinomoto Co Inc	Japan	Niet-duurzame consumptiegoederen		Matig							●
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		Laag	●						
Reckitt Benckiser Group PLC	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓	Matig							●

Impact op beleggerswaarde: Hoog Middelmatig Laag

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag Matig Bovengemiddeld Hoog

Milestones per onderneming

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's							
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Klimaatverandering	
Vale SA	Brazilië	Basismaterialen										

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Danske Bank A/S	Denemarken	Financiële instellingen	-	

Milestone:

Milestone: Vertrek voorzitter bestuur en auditcommissie

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft bekendgemaakt dat de voorzitter van de Raad van Bestuur en de voorzitter van de auditcommissie in december 2018 zouden aftreden. We hadden aangedrongen op wijzigingen aan de bedrijfstop in verband met het recente witwasschandaal.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
AES Corp/VA	VS	Nutsbedrijven		

Milestone:

Milestone: Publicatie klimaatscenario's (hogere streefdoelen)

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft het AES Climate Scenarios Report gepubliceerd. AES is hiermee wereldwijd een marktleider in de elektriciteitssector op het gebied van klimaatrapportage. De gehanteerde scenario's zijn gebaseerd op geloofwaardige input van derden (IEA en IPPC). AES geeft ook duidelijk de beperkingen van de analyse aan. Er is tevens een nieuw streefdoel voor de CO₂-uitstoot geformuleerd: 70% lager in 2030, ten opzichte van het niveau van 2016 (was 50%).

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Waste Connections Inc	VS	Industrie	✓	

Milestone:

Milestone: Publicatie eerste duurzaamheidsverslag

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft voor de eerste keer een duurzaamheidsverslag gepubliceerd, met daarin uitgebreide informatie over de strategie, alsook over de beheersing van duurzaamheidsrisico's (milieu, maatschappij, corporate governance). In het verslag belangrijke cijfers over wezenlijke gebieden als gezondheid en veiligheid, personeelsverloop en wagenparkactiviteiten. We hadden de onderneming nadrukkelijk gevraagd om informatie over ESG-beheerpraktijken en -prestaties samen te stellen en te publiceren.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Royal Dutch Shell PLC	Nederland	Energie	✓	

Milestone:

Milestone: Doelstelling netto CO₂-voetafdruk

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Maakte bekend streefdoelen voor de korte termijn te zullen formuleren in het kader van de langetermijnambitie om de netto CO₂-voetafdruk van de energieproducten te verlagen. Die gaan deel uitmaken van het remuneratiebeleid dat bij de AVA van 2020 ter goedkeuring aan de aandeelhouders wordt voorgelegd. Hiermee komt Shell tegemoet aan twee van de belangrijkste verzoeken in onze gesprekken met de leden van het bestuur en met de voorzitter van de remuneratiecommissie. Bovendien wordt de transparantie op het gebied van klimaatverandering hiermee verhoogd en komen er duidelijke graadmeters voor de prestaties.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
McKesson Corp	VS	Gezondheidszorg	-	

Milestone:

Milestone: Scheiding rol voorzitter en CEO

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Gaat de rol van voorzitter en CEO scheiden. Bij de jaarvergadering 2017 hebben wij vóór een aandeelhoudersmotie gestemd waarin werd gevraagd om de benoeming van een onafhankelijke voorzitter. Een en ander werd ingegeven door de betrokkenheid van de onderneming bij de Amerikaanse opiatencrisis.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Microsoft Corp	VS	IT	-	

Milestone:

Milestone: Verbetering afstemming beloning op prestaties

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft de afstemming van de beloning op de prestaties in het remuneratiebeleid verbeterd door het percentage van de aandelenbonus voor het topmanagement te verhogen dat aan prestatievoorwaarden moet voldoen. Op die manier ontstaat er een betere afstemming tussen de beloning van de bedrijfstop en de prestaties van de onderneming. Vooral om die reden stemmen wij al een paar jaar tegen het voorgenomen remuneratiebeleid van de onderneming.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
American Express Co	VS	Financiële instellingen	-	

Milestone:

Milestone: Verbetering afstemming beloning op prestaties

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft de afstemming van de beloning op de prestaties in het remuneratiebeleid verbeterd door op te houden met 'portfolio grants'. We hadden al eerder gezegd dat die te ondoorzichtig en onvoldoende streng waren.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Cognizant Technology Solutions Corp	VS	IT	-	

Milestone:

Milestone: Corporate governance

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft de rechten van de aandeelhouders versterkt door de drempel waarbij een aandeelhouder een buitengewone vergadering kan beleggen te verlagen naar 10% van het aandelenkapitaal (was 25%). We hadden bij de jaarvergadering van 2018 vóór een aandeelhoudersmotie gestemd waarin om deze wijziging werd gevraagd. De motie is door de meerderheid van de aandeelhouders goedgekeurd.

Impact op beleggerswaarde:

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Palo Alto Networks Inc	VS	IT	-	

Milestone:

Milestone: Invoering proxy access

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft de statuten aangepast om proxy access mogelijk te maken. Aandeelhouders die aan bepaalde criteria voldoen, kunnen nu kandidaten voordragen voor benoeming in het bestuur. Dit is een belangrijke bestuurlijke bepaling die in de meeste ontwikkelde landen bestaat maar die vooral in de VS op veel weerstand stuit. We moedigen de invoering van proxy access bij Amerikaanse bedrijven actief aan. Ook ondersteunen we dit consequent met ons stemgedrag.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Rio Tinto Ltd	VK	Basismaterialen	-	

Milestone:

Milestone: Afronding verkoop belang Grasberg

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft de verkoop van haar volledige belang in de controversiële Grasberg koper- en goudmijn in Indonesië afgerond. Met de transactie was \$ 3,5 miljard gemoeid. De slechte staat van dienst van de mijn op het gebied van de mensenrechten en de veiligheid, naast ook het feit dat er afval in een lokale rivier is geloofd, hebben de reputatie van Rio Tinto als verantwoord mijnbouwconcern danig aangetast. We hadden bij de onderneming aangedrongen op een herbezinning op de deelname aan dit project, met het oog op de aanzienlijk geopolitieke, milieu en maatschappelijke risico's. Met de verkoop van dit belang is het reputatieprobleem opgelost. De portefeuille wordt er sterker van en de rendementen binnen het hele bedrijf gaan hiermee omhoog.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Palo Alto Networks Inc	VS	IT	-	

Milestone:

Milestone: Publicatie diversiteitsbeleid en -gegevens

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft een rapport gepubliceerd over de diversiteitsstrategie van de onderneming, naast ook cijfers over geslacht en ras in alle functies, conform het verzoek in de aandeelhoudersmotie waar wij ons bij de jaarvergadering 2017 achter hadden geschaard. Meer transparantie over diversiteit kan onder andere tot betere teamprestaties leiden en het voor ondernemingen makkelijker maken om talent aan te trekken.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Banco Santander SA	Spanje	Financiële instellingen	-	

Milestone:

Milestone: Beter beheersing cyberveiligheid

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft een Technology Advisory Council ingericht. Die gaat het bestuur adviseren over cyberveiligheid. De uitdagingen op het gebied van gegevensveiligheid en privacy kunnen daardoor beter worden gesignaleerd, beoordeeld en aangepakt. We hadden met bestuursleden gesproken over een sterkere beheersing van de internetrisico's.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Akzo Nobel NV	Nederland	Basismaterialen	-	
Unilever NV	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Milestone: Lagere kapitaalverhogingen conform best practice

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft het beleid voor kapitaalverhogingsbevoegdheden in overeenstemming gebracht met onze verwachtingen en met best practice in de markten. De uitgifte van aandelen zonder voorkeursrechten wordt beperkt tot maximaal 10% van het uitstaande aandelenkapitaal.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Union Pacific Corp	VS	Industrie	-	

Milestone:

Milestone: Verbetering onafhankelijkheid bestuur en belangrijkste commissies

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft langzittende bestuurders uit de belangrijkste bestuurscommissies verwijderd en een extra, onafhankelijke niet-uitvoerende bestuurder toegevoegd. Het bestuur wordt daar effectiever van: een grotere onafhankelijkheid kan bestuurders stimuleren om het management voortvarender op ideeën en besluitvorming aan de tand te voelen.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Mondi PLC	VK	Basismaterialen	-	

Milestone:

Milestone: Toezegging terugdringing plasticvervuiling

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft op 29 oktober 2018 aangekondigd als een van de eerste ondernemingen een handtekening te hebben gezet onder The New Plastics Economy Global Commitment. Het doel daarvan is om plasticverontreiniging uit te roeien en om in 2050 100% herbruikbaar, recycleerbaar of afbreekbaar plasticverpakkingsmateriaal te bieden. De onderneming heeft toegezegd meer in onderzoek en ontwikkeling te zullen investeren en om te bouwen aan samenwerking in de keten. Het streven: geen plastic meer dat niet kan worden herbruikt of gerecycled.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Mondelez International Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Milestone: Toezegging herbruikbaar maken van alle verpakkingsmateriaal

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft toegezegd dat alle verpakkingsmateriaal in 2025 herbruikbaar is. Onderdeel daarvan is dat alle papieren verpakkingsmateriaal in 2020 een duurzame herkomst moet hebben, dat er wereldwijd in datzelfde jaar 65.000 ton minder verpakkingsmateriaal wordt gebruikt en dat er in 2025 in alle markten van Mondelez in de wereld recyclinginformatie wordt verschaft. We zijn al sinds 2010 actief met Mondelez over ontbossing in gesprek. Dit jaar is daar ook nog het specifieke probleem van plasticafval bijgekomen.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Chevron Corp	VS	Energie	-	
Occidental Petroleum Corp	VS	Energie	-	
Exxon Mobil Corp	VS	Energie	-	

Milestone:

Milestone: Aansluiting bij Oil & Gas Climate Initiative

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft zich aangesloten bij het Oil & Gas Climate Initiative (OGCI), een samenwerkingsverband van 13 ondernemingen die de broeikasgasuitstoot van de sector willen aanpakken. Dit lidmaatschap is een belangrijke stap: het wordt hiermee geloofwaardiger dat Exxon zich inderdaad inzet voor de beheersing van de risico's en kansen die met klimaatverandering samenhangen. We volgen het werk van het OGCI en stimuleren ondernemingen (waaronder dus ook Exxon) om zich daarbij aan te sluiten.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Antofagasta PLC	Chili	Basismaterialen	-	

Milestone:

Milestone: Formulering streefdoel reductie CO₂-uitstoot

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft zich vastgelegd op een beoogde reductie van de CO₂-uitstoot met 300.000 ton (ten opzichte van het basisjaar 2017) in de periode 2018-2022. We hadden bij de onderneming aangedrongen op een expliciete reductiedoelstelling, enerzijds om het toezichtsrisico te beheersen en anderzijds ook om kansen op het spoor te komen die voor de onderneming middels de optimalisatie van de energiekosten waarde creëren.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Industria de Diseno Textil SA	Spanje	Duurzame consumptiegoederen	-	
Li & Fung Ltd	Hong Kong	Duurzame consumptiegoederen	-	
Whitbread PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Milestone: Samenwerking verbetering arbeidsrechten keten

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft zich aangesloten bij het ACT initiatief (Action, Collaboration, Transformation). Dit samenwerkingsverband tussen internationale merken en supermarktketens, producenten en vakbonden streeft naar betere lonen door de invoering van collectieve arbeidsovereenkomsten in de belangrijkste landen van waaruit zij kleding en textiel betrekken. Fabrieksarbeiders verdienen meestal niet genoeg voor hun dagelijks onderhoud. Dat kan leiden tot een hoog personeelsverloop, lagere productiviteit en maatschappelijke onrust, en brengt uiteindelijk ook de leveringszekerheid in gevaar.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Milestone: Aansluiting bij Ethical Trading Initiative (ETI)

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Het bedrijf heeft zich aangesloten bij het Ethical Trading Initiative (ETI). Dat programma van ondernemingen, vakorganisaties en ngo's zet zich in voor eerlijk werk zonder uitbuiting en discriminatie wereldwijd. Ondernemingen die zich bij het initiatief aansluiten, scharen zich achter een arbeidscode waar alle leveranciers zich ook aan moeten houden. In die code zijn zaken geregeld als lonen, werkduur, arbo en het recht op vereniging via een vrije vakorganisatie.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Milestone: Stop gebruik echt bont

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft toegezegd geen echt bont meer te zullen gebruiken. Dit is bemoedigend en draagt naar verwachting bij aan de duurzaamheid van het productaanbod alsook van de keten. We hadden de onderneming hierop aangesproken.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Ajinomoto Co Inc	Japan	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	
Reckitt Benckiser Group PLC	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓	

Milestone:

Milestone: Toezegging streefdoel CO₂-uitstoot op basis van 2°C

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Heeft zich aangesloten bij het Science Based Targets Initiative en zich vastgelegd op de formulering van een streefdoel dat in lijn is met de benodigde CO₂ afbouw om de wereldwijde temperatuurstijging onder de 2°C te houden in vergelijking met het pre industriële niveau. We hadden de onderneming eerder al gevraagd om diverse benaderingen te ontwikkelen (waaronder dus de formulering van een streefdoel voor de CO₂ uitstoot) waarmee de overgang naar een koolstofarme omgeving kan worden gemaakt.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Vale SA	Brazilië	Basismaterialen	-	

Milestone:

Milestone: Corrigerende maatregelen voor verhuisde gemeenschappen

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Is bezig programma's te ontwikkelen en in te voeren die het inkomen moet helpen optrekken van de lokale gemeenschappen die vanwege de mijnbouwconcessie van de onderneming in Mozambique naar elders moesten uitwijken. Wij hadden de onderneming gevraagd iets te doen aan de groeiende ontevredenheid over het slecht uitgevoerde herhuisvestingsprogramma; dit om conflicten te voorkomen die tot onderbrekingen in de functionering van de mijn zouden kunnen leiden.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Bijlage: Viewpoints 2018

maart

- Komt de circulaire economie wel van de grond?

juni

- Breaking Bad: Bedrijfsethiek in de farmasector
- Corporate Governance in India

augustus

- SDG's als leidraad voor effectief engagement

september

- Blockchain als oplossing voor ESG problemen

november

- Viewpoint Slavernij in de beleggingsportefeuille.... en wat er tegen te doen

december

- Asian Corporate Governance Association conference report - December 2018

The collage displays four 'Viewpoints' articles from BMO Global Asset Management. The articles are:

- March:** 'Asian Corporate Governance Association (ACGA) - Conferentieverslag'. The headline is 'Alleen voor professionele beleggers'. It discusses the impact of public opinion and opportunities on the circular economy.
- November 2018:** 'ESG Viewpoint'. The headline is 'Alleen voor professionele beleggers'. It features a photo of people in a field and discusses 'Slavernij in de beleggingsportefeuille... en wat je er tegen kunt doen'.
- November:** 'Slavernij in de beleggingsportefeuille... en wat je er tegen kunt doen'. The headline is 'Alleen voor professionele beleggers'. It discusses the impact of public opinion and opportunities on the circular economy.
- October 2018:** 'ESG Viewpoint'. The headline is 'Alleen voor professionele beleggers'. It features a photo of a person and discusses 'Blockchain als oplossing voor ESG-problemen?'.

Contact

BMO Global Asset Management - Nederland

 020-582 3000

 infol@bmogam.com

 bmogam.nl